

Dur desig de durar (pròleg)

Mercè Ibarz

FONT: *Dur desig de durar*. Pròleg de Mercè Ibarz a la miscel·lània *Pioneres modernes*. Dotze autores de l'escena catalana 1876-1938, Arola Editors / Teatre Nacional de Catalunya, 2020.

La literatura dramàtica no és el teatre, igual que la partitura no és la música ni el guió el cine. Les tres escriptures demanen intèrprets per esdevenir pròpiament art, i en el cas de la dramàtica és imprescindible a més i sobretot l'escenificació, la posada en escena, la mirada que la farà ser teatre. L'antologia d'autores pioneres modernes de l'escena catalana que conforma aquest volum acull dotze obres, d'altres tantes escriptores, que no han tingut gaire ocasió fins al present de ser pròpiament teatre. Són literatura dramàtica, això sí. D'interès i nivell. Potser val la pena de començar, abans que res, per dir que l'arqueologia cultural, el rescat de cadàvers exquisits, la seva redempció, sovint és un miratge i prou. Un dels tants que en el present amaguen les coses que de veritat importen. Aquest volum mira en una altra direcció. Cap rescat no s'ho val perquè sí, més quan el clima cultural és entre nosaltres i des de fa anys propens a l'espectacle mortuori, eloqüent si te'l mires de prop: parlem dels morts per no ocupar-nos dels vius, que és una operació més comprometedora.

Parlem dels vius si són joves, esperant que no creixin, no agraden els vells que encara són morts en espera. Ho advertia Paul Éluard en el primer vers del poema «Notre mouvement», en un llibre de 1946, *Le dur désir de durer*, de qui he pres la imatge «dur desig de durar» per encapçalar aquestes ratlles: «Nous vivons dans l'oubli de nos métamorphoses» [Vivim en l'oblit de les nostres metamorfosis]. Però la resistència existeix i els miratges s'esvaneixen si quan hi arribes hi ha aigua. És el cas.

El present ho reclama, el futur ho reclama, les autores pioneres modernes de l'escena catalana ho reclamen. No ho fem nosaltres —ni l'equip del TNC ni el seu

director ni jo mateixa—, ho fan elles, ho fan les obres. El prisma que il·luminen és més interessant que el fet mateix d'alçar-les de la tomba escènica. Les obres són vives, és la seva gràcia i la seva potestat. El dur desig de durar que propugna el poeta francès després d'una guerra mortífera i culturalment igual de funesta i letal que ha costat l'enterro de la creativitat i fins de l'existència, es manifesta en elles reeixit, sòlid, límpid. Duren. [...]

Anem ara a *Marie la Roja...*, una altra perla moderna. Rosa Maria Arquimbau (1909-1992) la presenta, el 1938, com a «comèdia-reportatge». Una altra vessant del teatre documental? Fins a un cert punt, ja que no podem comptar amb l'efecte que haurien fet *Les cartes* [de Víctor Català] si s'haguessin representat mai i formessin part del repertori habitual. No és «teatre documental» de la manera directa que ho fan la Víctor [Català] ni [Felip] Cortiella, però potser sí que en té components des d'una perspectiva triplement moderna: el periodisme en què l'autora s'ha fet un nom, la mirada de dona i el distanciament escènic, ja que l'obra passa en una presó... de París.

«En els temps de foscor, es cantarà també? També es cantarà sobre els temps de foscor», havia escrit Brecht quan triomfa el nazisme. L'Arquimbau ha cantat fins llavors l'alegria desimbolta d'una jove de vint-i-un anys que accedeix al periodisme amb reportatges vibrants i que aviat tindrà columna pròpia, «Film & Soda». Ha fet el mateix en els contes que publica el 1934, *Història d'una noia i vint braçalets*. I fa passar el periodisme al teatre, amb la noció de comèdia-reportatge. Estrena la primera, *Les dones sàvies*, avui desapareguda, el 1936, al Romea, situada en un manicomi. I dos anys després estrena *Maria la Roja...*

Una noció, comèdia-reportatge, doncs, meditada. Maria és una obra fora del temps, en una presó de la capital francesa, representada l'any nuclear de la guerra, en plena batalla de l'Ebre. El to té ara una desimboltura que no és la de les columnes i contes de l'autora, és greu i auster.

Què hi devia sentir i pensar el públic? La representa al Teatre Català de la Comèdia (Poliorama) la mateixa companyia de Maria Vila i Pius Daví que dos anys abans, a poc del començament de la guerra, havia estrenat al Romea *La presó de les dones* de Salvador Bonavia Panyella gairebé alhora que presentava *Les dones sàvies* al mateix teatre. La presó i Maria són obres que s'entrellacen. Més ben dit: la d'Arquimbau és una rèplica, gairebé una plantofada, a la primera. La de Bonavia comença quan la protagonista surt de la presó i agafa el tren cap a París on sap que viatja l'home per qui ha anat a la presó i que mata d'un tret en el compartiment només engegar l'obra, sense immutar-se. Al final dirà: «He deixat les parets estretes del presidi per unes de més amples: les del món; els escarcellers, per les males llengües [de les dones]... I aquestes són (...) les veritables presons de les dones...!», conclou. L'Arquimbau escriu una obra que no costa gaire de veure com la rèplica d'una autora cultivada i feminista a la visió misògina ancestral que les dones són les primeres enemigues de les dones. La Maria és a la presó per activista política. Té uns trenta anys. Les dones que l'acompanyen són Yvonne la senyoreta, de vint; Marta l'alcavota, de seixanta; Lily l'artista de music-hall, de vint-i-cinc; la gitana hongaresa, de trenta cinc; la dona que va matar el seu home, de quaranta; la «Lucrecia Borgia», de cinquanta; l'encarregada, de quaranta; la senyoreta feminista, de cinquanta; la periodista, d'edat indeterminada, i també sense edat precisa dues oficials. Les preses s'ajudaran entre elles i Maria la Roja deixarà estesa en les parets de calabossos i cel·les la llavor d'una amor franca entre dona i home. El carceller Jacques Dubois sortirà transformat per aquesta amor: és la masculinitat, il·lumina l'obra, qui més metamorfosi necessita.